

BRAHMS KAMARAZENÉJE AZ URÁNIÁBAN

Johannes Brahms, 19. századi romantikus zene nagy összegzője a szimfonikus zenétől a versenyműveken át a vokális zenéig és a kamarazenéig, illetve a szólózongorára írt darabokig számos műfajban alkotott jelentőset. A közönség a bőség zavarával küzdhet, és már most bizonyos, hogy Brahms kamarazenéjének, zenéjének kedvelői tartalmas sorozat elé néznek.

Brahms kamarazenéje a hangszer-összeállítás szerint négy nagyobb csoportra osztható. Ezek a következők: **vonós kamarazene** (vonósnégyesek, vonósötösök, vonóshatosok), **zongorás kamarazene** (hegedű- és csellószonáták; zongoratriók <hegedű+cselló+zongora>, zongoranégyesek <hegedű+brácsa+cselló+zongora>, zongoraötös <zongora+vonósnégyes>), **kamarazene fúvósokkal** (kürttrió <kürt+hegedű+zongora>, klarinéttrió, klarinétötös <klarinét+vonósnégyes>, klarinétsonáták), valamint a **dalok** (énekhangra zongorakísérettel) és ezek hangszeres átiratai.

A Sinfonietta Pannonica Ensemble koncertsorozata átfogó képet ad Brahms kamarazenéjéről – tulajdonképpen csak a fúvós-kamarazene és a vonósnégyesek maradnak ki a válogatásból. A sorozat az egész életművet is átöleli hisz Brahms életének minden periódusában írt jelentős kamaraműveket.

BRAHMS ZENÉJÉRŐL ÁLTALÁBAN

Brahmsban elsősorban a zenetörténeti hagyományok őrzőjét, a klasszikus zenei formák biztosságot nyújtó keretei közt alkotó óvatos romantikust látjuk. Közeli kapcsolatok fűzték az akkori magyar zenei élethez. Több ízben hangversenyezett Pesten, magyaros dallamokat jegyzett fel, és ezeket közismert és népszerű Magyar táncain kívül számos más művében is feldolgozta.

Brahms tudatosan fordult szembe a romantikus zenei irányzattal, a főleg Liszt és Wagner által képviselt „új német iskolával”, amit formabontónak tartott; ő az eszményeit a nagy klasszikusokban kereste. Ezért csatlakozott az Eduard Hanslick zenekritikus körül kialakult, a zenei reformmozgalmat ellenző csoportba.

Ma már történeti távlatból szemlélve Brahms működését, tisztán látható, hogy művészete költőiségének alapvonásaiban éppúgy vérbéli romantikus, mint Liszté vagy Wagneré, romantikus mondanivalóját azonban klasszikus és kiegyensúlyozott formaművészetével fejezte ki. Brahms egész életművében azt a goethei egyetemességet kereste, amelyben egyensúlyba kerül a merészen egyéni mondanivaló a korszerű érzelmvilággal és nemes arányú építőművészettel. Brahms művészete ebben az értelemben tehát megtartó erő, a klasszikus formaideál továbbfejlesztése egy olyan korban, amelyben az új mondanivaló gyakran zavarosan jelentkezik, s a tartalom és a forma közötti egyensúly ingadozik. Ahogyan azt a szerző maga is bevallotta – sokáig nem voltak eredeti ötletei, Beethoven "lépteit" hallotta a háta mögött.

Brahms dallamvilága gyökereiben a német népművészetre támaszkodik, költészete végső értelemben saját érzelmeit visszhangozza, műveinek súlypontján szinte gyermeki egyszerűséggel és áhítattal népi hangot üt meg. Brahms nem klasszicizáló, hanem klasszikus művész, akinek művészetében az ember élet és halál útvesztőiben bolyong, elveszettségében a boldogság folytonos keresésébe kapaszkodik és a reménység biztató jelenlétével ajándékozza meg az emberiséget.

MAGYAR KAPCSOLATAIRÓL

Tizenhét éves korában megismerkedett Reményi Ede magyar hegedűművésszel. Reményi egyike volt azoknak, akiknek a szabadságharcban való részvételükért menekülniük kellett- Reményi Görgei Artúr hegedűse volt. Brahms Reményi zongorakísérője lett, és 1852 elején közös hangversenykörútra is indultak. A körút során megismerkedett Joachim Józseffel, aki első hegedűsként a hannoveri királynál szolgált. Joachimnak nagyon tetszett Brahms zongorajátéka és zongorára írt esz-moll scherzója, és Liszt Ferencnek írt ajánlólevéllel látta el a fiatalembert.

Weimarban Liszt szívélyesen fogadta Reményit és Brahmsot. Liszt egy legenda szerint megsértődött Brahmsra, amiért nem méltatta eléggé h-moll szonátáját. Híres volt a szunyókálásairól. Több legenda is fent maradt, amelyik zene nem nyerte el a tetszését azon egyszerűen elaludt. Csajkovszkij 5. szimfóniájának bemutatóján is aludt egy jót, és amikor Liszt bemutatta a h-moll szonátáját akkor is, ami természetesen teljesen nonszensz. Reményi, akinek egy ünnepelt zenész jóindulata sokat számított, megszakította az együttlátást Brahmszal. Brahms nem térhetett vissza Hamburgba, ahol apja elvárta, hogy megálljon a saját lábán. Így történt, hogy Joachim és Brahms, a két fiatal zenész életre szóló barátságot kötött.

A HANGVERSENYEKEN ELHANGZÓ DARABOKRÓL

ELSŐ HANGVERSENY

2017. november 23.

Zongoranégyes és Zongoraötös

Műsor: Á-Dúr Zongoranégyes Nr.2 Op.26 // f-moll Zongoraötös, Op.34

Az Á-Dúr zongoranégyesnek-Bécsben, 1862-ben, egy évvel a híres g-moll Zongoranégyes premierje után volt a bemutatója. Brahms ült ekkor a zongoránál, és a Hellmesberger kvartett tagjai voltak zenésztársai. Kijelenthetjük, hogy a **mű jelenleg az előadók körében Brahms elhanyagolt nagy művei közé tartozik**. Nyilvánvalóan kevésbé "izgalmas" mint a g-moll, ez egy egészen kiegyensúlyozottabb és líraibb alkotás, mely egy szélesebb, szimfonikusabb skálán jelenik meg. A négytételű mű három tételét szonáta formában komponálja, a "mennyei hosszúság" és a kiterjesztett melodikus ötletek tanúskodnak Schubert zenei tanulmányozásáról.

A **koncert a romantika nagy zongoraötösével, Brahms f-moll kvintettjével** fejeződik be, mely eredetileg vonósötös lett volna, majd kézzongorás szonáta lett belőle (ebben a formájában ma is létezik), és csak utána készült el a zongoraötös változat 1864-ben. Joachim József hegedűművész barátja javasolta az eredeti változat átírását és Anna von Hesse hercegnőnek ajánlotta művét a szerző, a hercegnői szponzorálás reményében.

Közreműködnek:

Eckhardt Violetta- hegedű

Sipos Gábor - hegedűn a Zongoraötösben -

Máté Győző - brácsa

Szabó Péter - gordonka

Lajkó István - zongora

MÁSODIK HANGVERSENY

2017. december 14.

Műsor: Vonósötösök

F-dúr Vonósötös Nr.1 Op. 88 // G-dúr Vonósötös Nr.2 Op. 111 „Prater”

Mindkét vonósötös Mozart vonósötöseinek ötletére íródott, a szerző a vonósnégyes együttesét egy második brácsával egészíti ki.

Az **F-Dúr vonósötös** 1882 tavaszán íródott Bad Ischlben. Bemutatója Frankfurtban 1882 december 29-én volt egy kamarazenei esten. Brahms Clara Schumannnak, írott levelében "egyik legszebb művemnek" nevezte a kvintettjét, és azt mondta Simrocknak: "**Soha nem volt ilyen szép munkám**".

Brahms 1889-1896 között nyolc nyáron keresztül Bad Ischlben komponál, aminek eredménye a G-Dúr vonósötös, a Klarinétötös, a két klarinét-zongora szonáta, az 1891-ben írt a-moll trió Op. 114 és számos zongoradarab.

Brahms a múltban élt, Beethoven és Schubert zenéje hatott rá, és a klasszikus, illetve korai romantikus értékeket képviselte. Egész életében küzdött az új zene, Berlioz-Liszt-Wagner vonal ellen, akik szépen lassan szétszakították a tonális zene határait, és a klasszikus formákat is teljesen megváltoztatták. 1890-ben amikor már egész Európában elismert volt Wagner zenéje, és jött egy új generáció, akik még újabb és újabb ötletekkel álltak elő a zene világában Brahms úgy érezte elég volt. Tanárának, Eduard Marxsennek, több barátjának és harcostársának – akkor is harc volt a művészet – elvesztése után 1890-re Brahms **elhatározta, megírja életműve záródarabját, az op.111-es G-dúr vonósötöst**. Ezt Simrocknak 1890-ben írt levelében is bejelentette. Elszánta magát, hogy itt a munka vége, nincs több koncertezés, utazás, küzdés, zeneszerzés, de nagy szerencsénkre nem tudta ezt mind betartani.

A kegyes történet szerint az idősödő mester alkotó kedvét az hozta vissza, hogy megismerkedett Richard Mühlfeld hegedűművésszel, aki azonban autodidakta módon klarinétművésszé képezte át magát. Mühlfeld Weber- és Mozart-játéka lenyűgözte Brahmsot.

Brahms alkotó fantáziája töretlen tehát abban az időszakban, melyet – naivan – alkotástól elfordulva kívánt tölteni. A műben nem tükröződik a tragédiák utáni letargikus kedélyállapota. Éppen ellenkezőleg, a vonósötös olyannyira friss és alapvetően oldott hangvétellű, hogy Brahms barátja, Max Kalbeck zenekritikus a „Brahms a Praterben” melléknevet javasolta a műnek, amit a Praterben szívesen időző szerző örömmel el is fogadott. Ebből mára már csak a „Prater” maradt a mű "ragadványneveként", ha egyáltalán említik.

Közreműködnek:

Eckhardt Violetta-hegedű

Jász Pál-hegedű

Sipos Gábor-brácsa

Máté Győző-brácsa

Szabó Péter-gordonka

HARMADIK HANGVERSENY

2018. január 4.

Zongoranégyesek

Műsor: g-moll Zongoranégyes Nr.1 Op.25 // c-moll Zongoranégyes Nr.3 Op.60 (Werther)

Az 1861-ben befejezett és Clara Schumann által Hamburgban bemutatott **g-moll zongoranégyese a szerző egyik leggyakrabban játszott zongorás kamarazenéje**, amelynek főképp fináléja vált ismertté, de komor, szigorú felépítésű első tétele is népszerű lett, különösen kvázi szimfonikus hangzása, valamint motívikus kidolgozása miatt. Nem véletlen, hogy Arnold Schönberg zenekari hangszerelést

készített a műből. **A művet Magyarországon maga Brahms mutatta be 1867-ben, a Grün Kvartett tagjaival.**

Az est másik darabja, a **c-moll zongoranégyes** hosszú ideig maradt a zeneszerző fiókjában. Első változatát az 1860-as évek végén Brahms megmutatta első életrajzírójának, Hermann Dietersnek a következő szavakkal: "Képzeljünk el egy embert, aki csak megöli magát, mert nincs más dolga". 1873-4-ben Brahms azonban újra elővette a művet, radikálisan "felülvizsgálta", átírta és egy évvel később befejezte. Kiadójával Simrockkal folytatott levelezésében olvashatjuk, hogy a mű első kiadásának borítóján egy öngyilkosságra készülő ember képét akarták megjeleníteni, mondván, hogy a borítónak egy fejjel rendelkező képet kell ábrázolnia egy pisztollyal. "Lehet, egy olyan képet megjeleníteni a címoldalon mely egy fejet ábrázol és egy pisztolyt? Most elképzelheted a zenémet!... Küldök neked fényképet erre a célra!" - írja Brahms.

Más barátainak is különböző módon utalt rá, hogy a zongoranégyes **Goethe Werther regényének történései alapján íródott** - melynek főszereplője valóban lelövi magát,- mert egy férjes asszonyba szerelmes aki viszontszerelmes a főhősbe, de közben férjét is csodálja (Brahms helyzete a Schumann-nal kapcsolatban nyilvánvaló). A bemutatót 1875. november 18-án Bécsben tartották, a zongorán Brahms, a hegedűn Joseph Hellmesberger és a gordonkán a híres David Popper közreműködött.

A mű rövid zenei dramaturgiája:

Az első tétel a romantikus nyomorúság örvényébe sodor minket. A vonósok egy kéthangú motívumot játszanak, amely úgy tűnik, hogy a "Clara" nevet viseli, és azonnal eszünkbe jut Schumann személyes "Clara-motívumának" átültetett változata.

A scherzo csodálatos tétel, Brahms korai ritmikus dinamizmusával. Feszült, izgatott zene uralja a tétel kezdő hangulatát, a megnyugtató, éneklő második téma az egyetlen olyan elem, melynek a pátosza elég ahhoz, hogy megszakítsa az erőteljes ritmikus kidolgozást. Szokatlanul nincs központi triószakasz - ez a funkció támogatja azt a gondolatot, hogy ez eredetileg finálé volt- a tétel egy hirtelen véget érő, vehemens zárásra épül.

Az éneklő cselló téma, amely elkezd az E Dúr Andante-t, egy intenzív hegedű gordonka duettben folytatódik, mely érzelmi nyugtalanságot kelt.

Szorongás és a megbánás hangulata hatja át a finálé megnyitását, a tétel vége egy fokozatosan megszűnő zene mely a kimerültség érzését ábrázolja. A rövid végső ritmus (Werther meghúzza a ravaszt?) azt jelzi, hogy a kielégítetlen fatalizmus hangulata győzedelmeskedik.

Közreműködnek:

Eckhardt Violetta

Sipos Gábor-brácsa

Szabó Péter

Lajkó István

NEGYEDIK HANGVERSENY

2018. február. 22

Műsor: Vonós szextettek

B-dúr, vonósszextett Nr.1 Op. 18 // G-dúr, vonósszextett Nr.2 Op. 36

Brahms **két vonósszextettje a romantikus vonós repertoár legkiemelkedőbb és a legnépszerűbb kamarazenei alkotásai közé tartozik.**

Mindkettő fiatal alkotás, az elsőt 25 évesen írta, a másodikat pedig 31 éves korában. Fiatalkorában Brahms nagyszerű zongoravirtuóz volt, a kamarazenei művek sorát zongorára koncentrált művekkel kezdte és amikor csak vonósokra váltotta a kompozícióit- ez az első két darab, melyekben nem használja a zongorát-, a szextett vonóegyüttes ritkán használt formáját választja a vonósnégyes helyett.

Pályafutása elején a nagy elvárások miatt tépelődve komponált. Nem kezdett dolgozni az első szimfónián 29-30 éves koráig, és nem fejezte be a szimfóniát 14 évig! Az első szextett a **B-Dúr, sokkal népszerűbb, egyszerűbb**, mint a G-Dúr. Több filmben is használják zenéjét pl. a **Star Trek: Next Generation-ben, hangzik el, ahol Mozart-műként van feltüntetve.**

A Baden-Badenhez közeli Lichtental Brahms egyik kedvenc helye volt (tegyük hozzá, Schumann-nak is), ahol **G-dúr vonósszextettjét** írta. A mű érdekes módon Bostonban hangzott el először 1866-ban. **Karl Geiringer zenetörténész szerint Brahms a darabban egy női nevet rejtett el:** Agathe von Sieboldét, akiért megszállottan rajongott ez időtájt, (az első tételben található az „a-g-a-h-e” hangok). Erős dallami kontrasztok és újszerű harmóniák, jellemzik a művet.

Közreműködnek:

Eckhardt Violetta

Jász Pál

Sipos Gábor

Máté Győző

Szabó Ildikó

Szabó Péter

ÖTÖDIK HANGVERSENY

2018. március. 29

Műsor: Zongorás-triók,

H-dúr Zongoratrió Nr.1 Op. 8 // C-dúr Zongoratrió Nr.2 Op. 87 // c-moll Zongoratrió Nr.3 Op. 101

A nagyszabású, már-már szimfonikus hangzásigényű H-dúr trió első változata 1854-ben készült el. Kiadója, Simrock kérésére Brahms 35 évvel később, 1889-ben újra elővette és jelentős mértékben átdolgozta a művet. Tőle szokatlan módon azonban nem vonta vissza a fiatalkori változatot sem, így ma a **H-dúr trióból két, Brahms által is jóváhagyott verzió létezik.**

A **C-dúr zongoratriót leveleinek tanúsága szerint Brahms legsikerültebb opusai közé sorolta.** Az első tétel beethoveni hangulata sodor, az Andante szép vonós párbeszédei elvarázsolják a hallgatót, a harmadik tétel fojtott, csendes és gyors játéka igazán technikai és zenei kihívások elé állítja az előadókat, a muzsikusok között tökéletes összhangot kívánva a mű előadásakor.

Az utolsó tétel a szerzőt is "megmutatja", telve van derúvel, tisztasággal, melegséggel, gyakran juttatja a hallgató eszébe a szimfóniákat.

A **c-moll zongoratrió**, 1886 nyarán íródott Svájcban Hofstettenben. A szimfóniák befejezése után készült el, hamisítatlanul kamarazenei fogantatású, tömör alkotás, valójában Brahms egyik legkoncentráltabb, legintenzívebb műve. Clara Schumann, akivel Brahms gyakran tanácskozott új kompozícióiról, naprakész jegyzetet hagyott a naplójában a Scherzo-ról: "**Johannes egyik más munkája sem érintett meg ilyen mélyen, annyira gyöngéd és csodálatosan költői a második tétel.**"

Ősbemutatója Budapesten volt, 1866. december 20-án: Brahms zongorázott, Popper Dávid gordonkázott, Hubay Jenő hegedült.

Közreműködnek:

Eckhardt Violetta

Szabó Péter

Lajkó István

HATODIK HANGVERSENY

2018. május 3.

Műsor: Hegedű szonáta, Csellószonáták és dal-átíratok csellóra.

e-moll szonáta gordonkára és zongorára Nr.1. Op.38

G-Dúr szonáta hegedűre és zongorára Nr.1.Op.78

Dal-átíratok gordonkára és zongorára

F-dúr szonáta gordonkára és zongorára Nr.2 Op.99

Az emberi hangot tán legszebben idéző hangszer, a gordonka és a zongora, illetve a hegedű és a zongora a kamarazene legnépszerűbb párosítása.

Brahms az **e- moll cselló szonáta** első két tételét 1862-ben komponálta, az utolsó tételt 1865-ben írta, illetve fejezte be. A művet előadásának első éveiben vegyes lelkesedéssel fogadták. **Brahms életének végére azonban széles körben elterjedt**, és a 20. század első évtizedeiben határozottan beágyazódott számos kiváló csellista repertoárjába.

A hegedűirodalomban Beethoven után sokáig nem vállalkoztak igazán nagy ívű, igazi szonáta írására, Brahms folytatja a sort, három hegedű-zongoraszonátát is írt. A **G-dúr** 1879-ben készült el, és Brahmsnak azt az oldalát mutatja be nekünk, amely a reá ragasztott „borongós” jelzöt megcáfolni igyekszik. A **gyönyörű, áradó melódiákkal teli, napfényes szonáta** három tételében nyoma sincsen a tragikumnak, a kilátástalan, sokszor depressziós epizódoknak. A középtételben a zongora különösen szépen rajzolt, mély zengésű kíséretére figyelhetünk föl. A fináléban, amely ezúttal nem viharos gyors-tétel, a szerző egy régi dalát, a Regenlied motívumát dolgozza át. Mindhárom szonátára az egyszerű, tiszta, természetközeli világ jellemző. Mégis, leginkább a régi házi zenéléseket idézik fel, manapság koncertpódiumon ritkán játszanak ilyesmit.

Az **F -Dúr Op 99. szonátát** Brahms viszonylag későn komponálta, mondhatni túl volt már a zeniten, érett és letisztult zenét komponált. Egyúttal visszanyúlt a nagy elődhöz, a szonáták mesteréhez, Beethovenhez, s így hangulatában és olykor szerzői fogásaiban is gyakran emlékeztet rá. Míg az e-moll szonátát Brahms- fiatalemberként komponálja, aki tudósként és érett úriemberként jelenik meg a kompozícióval, az F -Dúr Op 99.-es cselló szonáta **egy olyan idősebb férfi műve, aki zenét komponál a fiatalok minden szenvedélyével és lendületével**. 1886-ban egy svájci nyár alatt írja az F-Dúr szonátát Hausmann számára, aki híres volt nagy csellóhangjáról.

Nem mindenki volt teljesen meggyőződve a mű értékéről, a premieren, melyet Hausmann és a zeneszerző 1886 novemberében játszott Bécsben. "Mi a zene, ma, mi a harmónia, mi a dallam, mi a ritmus, milyen forma", írta felháborodva Hugo Wolf a Wiener Salonblatt-ban, " ez a tohuwabohu [teljes káosz] komolyan elfogadott a zene? Herr Brahmsban a legnagyobb sarlatánt csodáljuk ebben és az elkövetkező évszázadokban. " Hm... talán nem csoda, hogy Hugo Wolf élete végén beutaltatta magát a bécsi Tartományi Elmeógyógyintézetbe. Még egy történetet mesélnek egy kevésbé tiszteletre méltó

hölgy csellistáról, aki Brahms-szal végigjátszotta a művet, és arról panaszkodott a szerzőnek, hogy képtelen sok helyen saját magát hallani a műben. "Szerencséd volt", válaszolta Brahms. **Ma azonban az F major szonátát helyesen a 19. század végi kamarazene csúcspontjának tartjuk.**

Közreműködnek:

Eckhardt Violetta-hegedű

Szabó Péter-gordonka

Lajkó István-zongora